

Leiðin til áhrifa

„Þátttaka og áhrif í lýðræði leiða til valda. Sá sem fær að taka þátt og hefur áhrif, getur mótað þróunina”.

Úr „Ungt fólk og völd”

Norræna ráðherranefndin

sem er samstarfsvettvangur ríkisstjórna Norðurlandanna var stofnuð árið 1971. Ráðherranefndin leggur fram tillögur á þingum Norðurlandaráðs, vinnur tillögur Norðurlandaráðs áfram, gerir skýrslur um árangur norræns samstarfs til Norðurlandaráðs og leiðir auk þess samstarfið á mismunandi sviðum. Forsætisráðherrarnir mynda æðstu yfirstjórn samstarfsins, en það eru samstarfsráðherrarnir og norræna samstarfsnefndin sem samræma starfið. Ráðherranefndir hinna ýmsu samstarfssviða hittast reglulega til að fjalla um málefni liðandi stundar.

Norðurlandaráð

sem samstarfsvettvangur milli þinga og ríkisstjórna Danmerkur, Íslands, Noregs og Svíþjóðar var stofnað árið 1952. Finnland bættist í hópinn árið 1955. Sendinefndir Færeyja og Grænlands eru hluti af sendinefnd Danmerkur og sendinefnd Álandseyja er hluti af sendinefnd Finnlands. Í ráðinu sitja 87 kjörnir fulltrúar (þingmenn). Norðurlandaráð á frumkvæði að málum, er ráðgefandi um mál auk þess að vinna eftirlits- og átaksverkefni í norrænu samstarfi. Þingin, forsætisnefndin og aðrar nefndir eru samstarfsvettvangur Norðurlandaráðs.

ANP 2004: 772

© Norræna ráðherranefndin, Kaupmannahöfn 2004

ISBN 92-893-1067-7

Prentun: Akaprint as, Århus 2004

Hönnun: Marina Wiking/Satsa Samhällsinformation

Textagerð: Carina Roxström/Satsa Samhällsinformation

Ljósmynd: Johanna Hanno

Eintakaföldi: 600

Prentað á umhverfisvænan pappír sem uppfyllir kröfur gerðar af norræna umhverfismerkinu Svaninum.

Ýmislegt annað útgefið efni Norrænu ráðherranefndarinnar og Norðurlandaráðs er á vefsíðunni www.norden.org/publikationer

Norræna ráðherranefndin

Store Strandstræde 18

DK-1255 København K

Sími: (+45) 33 96 02 00

Bréfasími: (+45) 33 96 02 02

www.norden.org

Norðurlandaráð

Store Strandstræde 18

DK-1255 København K

Sími: (+45) 33 96 04 00

Bréfasími: (+45) 33 11 18 70

Eflið lýðræðið

Öll Norðurlöndin hafa á stefnuskrá sinni að auka áhrif ungs fólks. Ekki einungis í málefnum sem snerta unga fólkið heldur einnig almennt. Æskulýðsmál snerta öll þjóðfélagsmál. Áhrif ungs fólksins og þátttaka eru mikilvæg til að bæta aðstæður þess og til að efla lýðræðið. Með stefnuskrá landanna að leiðarljósi þarf að vinna að því að svæðisbundin áhrif ungs fólksins verði að veruleika.

Hvaða reynslu má nýta með góðum árangri?

Hingað til hefur engin heildarúttekt með leiðbeiningum verið gerð. Þrátt fyrir að mikil vinna hafi verið lögð í að safna saman tölfraeðiupplýsingum og gera úttektir hefur það sýnt sig að erfitt er að meta bein áhrif ólíkra verkefna á sviðinu. Til eru lýsingar á sveitarfélögum sem stofnað hafa æskulýðsnefndir, en nær engar rannsóknir eru til um það hvaða áhrif unga fólkið hefur haft á stjórnmálin. Einnig er lítið um rannsóknir sem sýna hvort þátttaka og áhrif ungs fólksins hefur í för með sér að það haldi áfram þátttöku í stjórnmálum.

Haustið 2003 hafði Elisabet Edfast-Ljungberg samband við vísindamenn og yfirvöld á öllum Norðurlöndunum í því skyni að safna saman upplýsingum um þessi mál. Það efni er að mestu grunnurinn að skýrslunni „Leiðin að áhrifum – rannsókn á áhrifum ungs fólks á Norðurlöndum” og því sem fram kemur í þessum bæklingi.

Hér verður, á grundvelli niðurstaðna rannsókna, úttekta opinberra stofnana og mati á svæðisbundnum verkefnum, reynt að benda á það sem kemur í veg fyrir og það sem getur stuðlað að möguleikum ungs fólks til þess að hafa áhrif og taka þátt í formlegu starfi.

Gerð verður grein fyrir því sem til þarf til að ryðja ungu fólki brautina að áhrifum og einnig verða sýnd dæmi um mismunandi stefnumörkun í æskulýðsmálum sem sett hefur verið fram á Norðurlöndunum. Sumt af því sem fram kemur, er vel þekkt, en sjaldan er góð vísa of oft kveðin. Annað blæs vonandi einhverjum í brjóst og verður til þess að ryðja veginn fyrir alla þá sem vilja vita meira um það sem til þarf til að ná árangri.

Farsæl æskulýðsstefna

Viss skilyrði þarf að uppfylla til þess að unga fólkið eigi möguleika á því að hafa áhrif. Í fyrsta lagi þurfa stjórnmalamenn og embættismenn að skilja hvað átt er við með áhrifum unga fólksins og hver tilgangur þess eigi að vera í svæðisbundnum stjórnmálum. Án vitneskju um það, af hverju verkefni eru sett í gang, verða skilaboðin óskýr og erfitt verður að setja markmið.

Hjá mörgum sveitarfélögum hafa skýr markmið ekki verið sett. Fjöldi vinnuhópa er settur í gang en markmiðin eru óljós. Algenzt er að lýsa yfir mikilvægi þess að unga fólkið eigi að hafa áhrif en um leið að aðlaga þurfi það að stjórnmálakerfinu. Þetta hefur oft í för með sér erfið tengsl við æskulýðshreyfingar. Annars vegar er horft til þess að kraftur og orka unga fólksins færi okkur fram á við og að frjó hugsun þess muni auðga og þróa stjórnmálakerfið, en hins vegar er reynt að ala unga fólkið upp svo að það aðlagist stjórnmálakerfinu eins og það er.

Ef meginmarkmiðið með þátttöku unga fólksins í stjórnmálum er að kynna því kerfið eins og það er, er hætta á því að frumkvæði og frjó hugsun sem vonast var til, verði að engu. Fyrir unga fólkið þýðir það að möguleikarnir til þess að hafa áhrif leynast bak við læstar dyr. Óframkvæmanlegt, nema fyrir þá sem tileinka sér hinar pólitísku leikreglur sem fullorðna fólkið hefur þegar sett.

Þátttaka leiðir vil valda

Raunveruleg þátttaka er mikilvæg, óháð aldri fólks. Það er ekki fyrr en hugmyndir og skoðanir fara að móta stjórnmálaumræðuna að áhuginn og framkvæmdagledin helst. Þetta á ekki síst við um unga fólkið.

„Hvers vegna að vera vinna eitthvert verk, ef enginn sýnir áhuga á árangrinum? Til hvers er verið að tala um þátttöku unga fólksins og möguleika þess á að hafa áhrif, ef enginn tekur það alvarlega? Það sem ógnar hugmyndum um áhrif unga fólksins mest er að þeir sem taka ákvarðanir, nefndir, ráð og embættismenn sem vinna með þeim, þori eða vilji ekki gefa frá sér völd. Það er hættulegt að tala um þátttöku og lýðræði ef árangurinn verður eingöngu yfirborðslegur. Sýndar lýðræði mun varla bera árangur”.

Úr skýrslunni „Tök unga fólksins á þjóðfélagsmálum”

Ef unga fólkið á að fá fullan þátttökurétt verða þeir sem fara með völdin að deila þeim, þegar ákvarðanir eru teknar um það hvaða málefni eru mikilvæg. Sums staðar er þetta gert nú þegar, en yfirleitt

ekki mjög meðvitað. Þátttaka unga fólksins lýsir sér oft í því að það er í hlutverki áhorfandans þegar fullorðna fólkið tekur mikilvægar ákvarðanir. Árangurinn verður sá að unga fólkið og sú auðlind sem það átti að vera, verður ósýnilegt. Möguleikanum á þátttöku ungs fólks má líkja við að það standi fyrir utan glerdyr, það má kíkja inn en stendur áfram fyrir utan.

Æskulýðsstefna snertir mörg svið

Það er mikilvægt að æskulýðsstefna nái til allra sviða. Æskulýðsmál spanna mörg ólík svið, ekki eingöngu þau sem fullorðið fólk skilgreinir sem málefni unga fólksins.

Ef ungu fólki er alltaf vísað til málefna sem hefðbundið er að telja til málefna þeirra svo sem skólamála, menningar- og tómstundamála, nær það aldrei að hafa áhrif á öllum stjórnmálasviðum.

Ef alltaf er litið á ungt fólk sem sérstakan hóp með afmörkuð áhuga-svið, er hætta á því að það verði bæði útilokað og stöðugt í aukahlut-verki.

Ef sú skoðun er ríkjandi í umhverfinu að ungt fólk geti eða vilji aðeins vinna að vissum málum, getur það haft í för með sér að unga fólkið telur sig sem einstaklinga hafa takmarkaða möguleika og hagar sér eftir því.

Í stöðugleika felst styrkur

Það er mikilvægt að stjórnir sveitarfélaga styðji pólitískt starf ungs fólks og þær tryggi að unnið sé markvisst að markmiðum sem sett hafa verið. Allt of oft er æskulýðsstarf unnið sem verkefni. Það hefur í för með sér að eðlilegt framhald verður ekki, sérstaklega þegar um er að ræða verkefni sem hvorki eru nýtt af stjórnmálamönnum né embættismönnum. Þrátt fyrir að ungt fólk komi og fari, ekki síst vegna þess að nýjar kynslóðir taka stöðugt við, og þótt breytingar verði á skipulagi æskulýðsstarfsins, verða sveitarfélögin að axla þá ábyrgð að viðhalda pólitísku starfi ungs fólks og gefa því fastan sess í starf-semi sveitarfélagsins.

Áætlanir um pólitískt starf ungs fólks eru mikilvæg verkfæri. Þær skýra markmið hvers verkefnis fyrir sig og hjálpa einnig við mat á árangri verkefnisins. Áætlanir bera helst árangur ef þær eru gerðar í samráði við unga fólkið og þær nýttar sem verkáætlanir. Endurskoðið þær reglulega og takið út það sem þegar hefur verið gert eða það sem ekki er jafn áhugavert nú og þegar áætlunin var gerð í upphafi.

Stuðningur fullorðinna er mikilvægur

Aldrei verður lögð á það of mikil áhersla að til þess að rekja leiðina að völdum þarf bæði kort og áttavita. Með þessi hjálpartæki í farteskinu kemst unga fólkið áleiðis. En hindrunum hefur ekki verið rutt úr vegi ef enginn veit hvernig lesa eigi kortið eða í hvaða átt áttavitinn vísar.

Því þarf unga fólkið stöðugt á aðstoð fullorðinna að halda. Annars er hætt á því að tækifæri þess til að hafa áhrif virki eins og hverfidyr. Þær opnast en snúast síðan hratt í hring til að hleypa út ungu fólki með neikvæðar hugmyndir um að stjórnmál séu tilgangslaus og leiðinleg. Þegar ungt fólk fær stuðning og aðstoð og þegar skoðanir þess eru virtar á öllum sviðum eru dyrnar opnar. Þá getur unga fólkið komist inn og það er ekki fyrr en þá að þátttaka unga fólksins og áhrif þess verða að auðlind sem stuðlar að eflingu lýðræðisins.

Setjið markmið

- Hvert er markmiðið með æskulýðsstefnu?
- Hvernig eiga áhrif unga fólksins að vera?
- Á hvaða sviðum á að starfa? Hvaða málefni á unga fólkið að fá að taka þátt í ákvarðanatöku um og lýsa skoðunum sínum á?

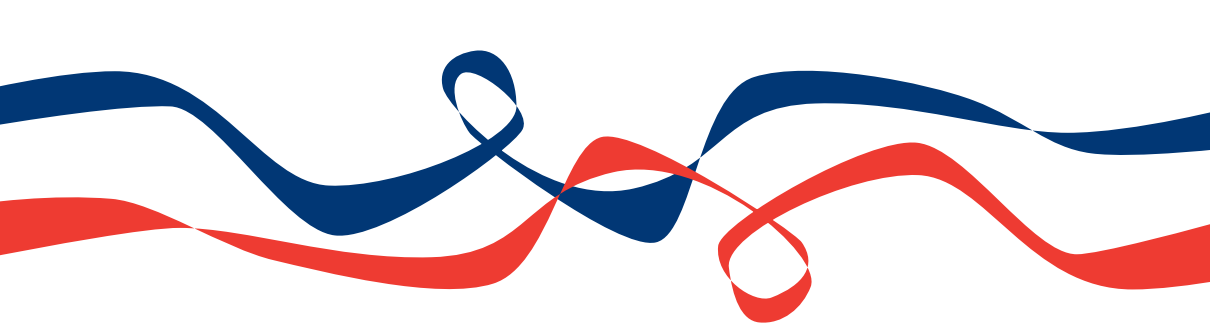
Gerið markmiðið skýrt fyrir

- Unga fólkinu. Þannig að möguleikar og einnig takmörk þeirra í ákvörðunartökunni séu skýr.
- Trúnaðarmönnum. Svo að þeir séu meðvitaðir um hlutverk unga fólksins í ákvarðanatökunni.
- Embættismönnum. Svo að þeir geti fylgt eftir pólitískum ákvörðunum og verið unga fólkinu til halds og trausts.

Til umræðu

- Hve miklum völdum erum við tilbúin til að deila?
- Hvernig komumst við að því hvað unga fólkinu í sveitarfélaginu okkar finnst mikilvægt?
- Hver/hverjir í sveitarfélaginu bera ábyrgð á æskulýðsstefnunni?
- Hver/hverjir bera ábyrgð á að meta æskulýðsstefnuna?

Noregur

Möguleikar barna og unglunga á að hafa áhrif hafa verið mikilvægt málafni í Noregi í mörg ár. Umboðsmaður barna, sá fyrsti í heiminum, var skipaður árið 1981. Starf umboðsmannsins felst í því að hafa eftirlit með aðstæðum barna og unglunga og að norsk lög og stjórnsýsla séu í samræmi við Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna. Réttindi barna og unglunga til þess að láta í ljósi skoðanir sínar og réttur til stigvaxandi sjálfsákvörðunarvalds samkvæmt Barnasáttmálanum eru hluti af norskum lögum.

Á landsvísu hafa stjórnvöld unnið að því í fjölda ára að styrkja uppeldisskilyrði barna og unglunga. Meðal annars með því að styrkja umfangsmikið tilrauna- og umbótastarf og með því að þróa nýja möguleika og þjónustu.

Æskulýðsnefndir, eru áhrifasamtök barna og unglunga í um 340 af 434 norskum sveitarfélögum. Algengt er að nefna þessar nefndir sem dæmi um vettvang fyrir ungt fólk til þess að hafa áhrif í sveitarfélögunum.

Í yfirliti sem gert hefur verið kemur fram að mikill munur er á því hvernig sveitarfélögin takast á við þetta, m.a. hvað varðar umboð, möguleika á þátttöku, starfssvið, umfang áhrifa, möguleika á samstarfi og árangur.

Sum sveitarfélög leggja litla áherslu á að veita möguleika á áhrifum en þeim mun meiri áherslu á kennslu um lýðræði. Í öðrum sveitarfélögum eru menn sannfærðir um að börn og unglingar eigi að hafa raunveruleg áhrif og að þau eigi að geta séð árangur af tillögum sínum, jafnt nú sem síðar.

Tvö atriði eru talin mjög mikilvæg í Noregi:

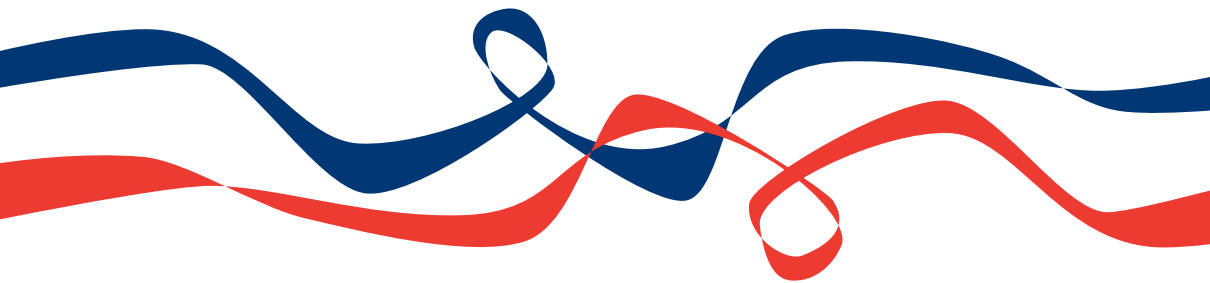
- Kerfisbundið starf með árlegri eftirfylgni með áframhaldandi þróun starfsins að markmiði.
- Að tryggja mögulega þátttöku allra aldurshópa.

Það hefur einnig komið í ljós að sveitarfélög, sem finna eigin leiðir til að stuðla að þátttöku barna og unglunga en taka ekki einungis upp aðferðir annarra, ná bestum árangri. Þetta á sérstaklega við um sveitarfélög þar sem börn og unglingar hafa fengið að nýta eigin aðferðir og ákvörðunarvald í einstaka málum.

Áskorun framtíðarinnar í norskri æskulýðsstefnu er sú að festa þátttöku og áhrif barna og unglunga í sessi í starfi sveitarfélaganna, þannig að það verði eðlilegur hluti í starfi þeirra.

Dæmi

- Í leikskólanum okkar tókum við skipulögð viðtöl við öll fimm ára börn einu sinni á ári. Þar geta börnin sagt sína skoðun á daglegu starfi á leikskólanum. Jafnt börnin sem starfsfólkið meta viðtölin mikils. Á niðurstöðunum byggir sveitarfélagið síðan leikskólastefnu sína.

- ❑ Æskulýðsnefndin okkar hefur samið við bæjarblaðið um fastan dálk um málefni unga fólksins og að hluti blaðsins fjalli reglulega um æskulýðsmál. Þegar þetta efni er í blaðinu, er því dreift ókeypis til allra nemenda í skólum sveitarfélagsins. Æskulýðsnefndin sér einnig um útvarpsþátt í svæðisútvarpinu þar sem hún kynnir starf sitt.
- ❑ Barna- og æskulýðsnefndin okkar ræður fólk til að samræma vinnu við mismunandi verkefni. Fólk er ráðið ýmist í hálf tæða fullt starf. Gefið hefur verið út hefti með ráðum og leiðbeiningum.
- ❑ Sveitarfélagið okkar heldur árlega fundi með fulltrúum nemendaráða, þar sem þeir geta kynnt þarfir nemenda fyrir stjórnámálmönnum. Nemendurnir verða að færa rök fyrir því hvers vegna málefnið eru mikilvæg, gera grein fyrir kostnaði og sýna fram á áætlun um eigið framlag. Á meðan unga fólk tekur sér hlé, ákveða stjórnámálmennirnir hvaða tillögur hægt verði að framkvæma og hve miklu fé skuli varið til verkefnisins. Nemendaráðið fær síðan féð og verður að skila skýrslu um verkefnið þegar því lýkur.

Frá rannsóknarsjórnarhorni

Árið 2000 gerði stjórn málafræðingurinn Marit Skimmel skrá yfir allar norskar barna- og æskulýðsnefndir, með það að markmiði að kanna hlutverk þeirra í svæðisbundnu lýðræði. Í rannsókninni, sem náði til 182 sveitarfélaga þar sem fyrir voru barna- og æskulýðsnefndir, kemur fram að flest allar nefndirnar vinna að frumkvæði stjórnsýslunnar en ekki unga fólksins sjálfs, það er að segja eru skipulagðar ofan frá af fullorðnum og því ekki svar við þörfum unga fólksins.

Ástæða stjórnámálanna og stjórnsýslunnar fyrir því að setja á laggirnar æskulýðsnefndir voru oft þær að fá upplýsingar frá börnum og unglingum sem neytendum. Önnur ástæða, nær jafn oft nefnd, var sú að stuðla að þátttöku unga fólksins í stjórnámálum og lýðræðislegu uppeldi.

Mörg sveitarfélög telja að barna- og æskulýðsnefndir geti stuðlað að því að færri flytji frá sveitarfélaginu. Ef börn og unglingar fá að hafa áhrif á umhverfi sitt, minnkar þörf þeirra á að flytja frá heimabyggð.

Til umræðu

- Stjórnast barna- og æskulýðsnefndir í sveitarfélaginu okkar fremur af væntingum fullorðna fólksins en þörfum unga fólksins? Hvernig má breyta þessu?
- Vill sveitarfélagið okkar gefa unga fólkinu meira svigrúm til að setja eigin mál á dagskrá? Hvernig getum við gert það?
- Hvaða skoðun höfum við í okkar sveitarfélagi á mikilvægi þess að veita smábörnum áhrif?

Danmörk

Vettvangur til að veita ungu fólki áhrif, er engin nýjung í Danmörku. Á níunda áratug síðustu aldar var fjöldi æskulýðsnefnda settur á laggirnar oft að tilstuðlan stjórnámálanna. Margar nefndanna fengu ekkert eigið starfsvið, lítinn eða engan fjárhagslegan stuðning og lögðu þær fljótlega upp laupana.

Á tíunda áratug síðustu aldar átti unga fólkið sjálft frumkvæði að því að skipaðar voru nýjar nefndir. Ungu fólkið vissi hve mikilvægt það væri að koma fram sem einn hópur með sérstakar þarfir og krafðist þess að fá að taka þátt, sem mótmæli gegn því hve ákvarðanataka tæki langan tíma. Þetta hafði í för með sér viðsnúning í þróun æskulýðsnefnda í Danmörku. Í rannsókn á danskri æskulýðsstefnu sem gerð var árið 2001 er sýnt fram á að fjórðungur sveitarfélaga í Danmörku hefur heildstæða æskulýðsstefnu og nær 21 prósent til viðbótar vinnur að því að sameina stefnuna í æskulýðsmálum. Rúmlega helmingur sveitarfélaganna hefur sérstakan vettvang þar sem unga fólkið getur haft áhrif. Þar eru æskulýðs(bæjar)stjórnir algengastar. Rúmlega þriðjungur nefndanna getur komið skoðunum sínum á málefnum sem varða ungt fólk á framfæri í sveitarfélögunum. Sum staðar hafa nefndirnar einnig formlegan tillögu- og frumkvæðisrétt í nefndum og ráðum sveitarfélaganna.

Í Danmörku er löng hefð fyrir því að æskulýðssamtök fái send lagafrumvörp til umsagnar. Fyrst og fremst „Dansk Ungdoms Fællesråd“ DUF, sem á fulltrúa í fjölda nefnda meðal annars um menntamál, mannréttindi, neytendamál og framkvæmd Barnasáttmálans.

Dæmi

- ☐ Í sveitarfélaginu okkar höfum við látið gera skýrslu um sérstöðu unga fólksins og pólitíska hvítbók. Skýrslan um sérstöðu unga fólksins var unnin á þann hátt að gerð var skoðanakönnun meðal ungs fólks í sveitarfélaginu á aldrinum 14–25 ára. Á sama tíma var skipaður vinnuhópur með fulltrúum barna, æskulýðsráðinu og menningar- og tómstundaráðinu. Stjórnendum sveitarfélagsins voru kynntar niðurstöður skoðanakönnunarinnar á þemadegi. Á grundvelli þeirra gátu þeir síðan mótað æskulýðsstefnu.
- ☐ Fjöldi funda stjórnámálanna og ungs fólks var grunnurinn að æskulýðsskrifstofunni í sveitarfélaginu okkar. Allar tillögur sem fram komu á fundunum voru kynntar í bæklingi og unnar áfram í vinnuhópi. Hópurinn lagði fram tillögur um form æskulýðsstefnunnar þar sem sett voru fram markmið, verkvið og verkáætlanir. Tillögurnar voru sendar áfram til allra pólitískra nefnda og nýr þemadagur var haldinn fyrir sveitarstjórnarfulltrúa. Eftir tvo opinbera fundi voru tillögurnar endurskoðaðar og á þeim byggði sveitarfélagið síðan æskulýðsstefnu sína.

- ❑ Mörg hundruð unglingar taka þátt í árlegri menningarhátíð í sveitarfélaginu okkar, með málun, dansi og tónlist. Sérstök fjárhagsáætlun er gerð fyrir hátíðina sem krefst mikillar skipulagn-ingar. Ungt fólk frá æskulýðsnefndunum og aðrir hópar ungs fólks sjá um alla vinnuna. Allir eru með í öllu ferlinu frá hugmynd að framkvæmd og fá því reynslu bæði af samvinnu og sameiginlegri ákvarðanatöku.

Frá rannsóknarsjóðarhorni

Vísindamennirnir Jimmie Gade Nielsen og Gitte Klintegaard hafa tekið saman nokkur atriði sem bera árangur í danskri æskulýðsstefnu:

- Mótun æskulýðsstefnu ætti að skoða sem þróunarferli sem getur tekið nokkur ár og stundum enn lengri tíma. Á þessu tímabili ætti að laga og endurskoða vinnuna reglulega.
- Stöðug skoðanaskipti milli unga fólksins, embættismanna sveitarfélagsins og stjórnáðalááanna ættu að vera skipulögð frá upphafi ferlisins. Ungu fólkið á að fá tækifæri á því að ræða væntingar sínar í tengslum við mótun æskulýðsstefnu sveitarfélagsins. Öllum ákvörðunum, sem teknar eru á meðan á starfinu stendur, skal dreift og þær útskýrðar, þannig að allir aðilar telji sig þátt-takendur í öllu ferlinu.
- Þegar æskulýðsstefnan liggur fyrir er mikilvægt að stofnanir sveitarfélagsins styðji hana og tryggji framgang hennar í störfum sínum.

Jimmie Gade Nielsen og Gitte Klintegaard skýra einnig vandamál sem upp geta komið þegar sveitarfélag ræður ungt fólk til að stjórna æskulýðsverkefnum. Ungu fólkið lendir oft í togstreitu þar sem það vill bæði vinna að hagsmunum unga fólksins og standa sig sem stjórn-endur fyrir sveitafélagið.

Til umræðu

- Þróunarferli tekur tíma. Hvað höfum við reiknað með löngum tíma í þetta ferli í okkar sveitarfélagi? Hvernig hefjum við starfið?
- Hvernig getum við eftt skoðanaskipti milli unga fólksins og fullorðinna?
- Ákvarðanatöku í sveitarfélaginu er seinleg og ungu fólkið oft ákaft að hefjast handa. Hvernig er hægt að samræma þessar aðstæður?

Finnland

Æskulýðsstefna í Finnlandi fellur undir lög um æskulýðsstarf frá 1995. Markmið laganna er að bæta aðstæður ungs fólks og ýta undir þátttöku ungs fólks í þjóðfélaginu. Auk laganna er það markmið ríkisins og sveitarfélaganna að áhrif allra borgara eigi að aukast. Það á einnig við um ungt fólk.

Æskulýðsstarf, eins og til dæmis ákvarðanir um aðferðir og aðgerðir til þess að bæta aðstæður ungs fólks, er á ábyrgð sveitarfélaganna. Æskulýðsráðin heyra undir tómsunda-, menningar- eða mennta-nefndir. Það hefur haft í för með sér fækkun æskulýðsnefnda og að þeim sem veljast til trúnaðarstarfa með sérfræðiþekkingu á málefnum ungs fólks hefur fækkað. Sú staðreynd að málefni ungs fólks eru oft sett skörinni lægra en til dæmis íþróttir, stuðlar einnig að því að æskulýðsstarfinu er ýtt til hliðar.

„Aðalvandamálið hvað varðar æskulýðsstarf í sveitarfélögunum er léleg staða þess. Þrátt fyrir það að málið snúist um að vernda mikilvægustu auðlind sveitarfélagsins – framtíðarífúa sveitarfélagsins – er illa staðið að málefnum sem snúa að æskulýðsstarfi miðað við mörg önnur málefni.”

*Úr skýrslunni „Det Kommunala Ungdomsarbetet på 2000-talet”
(Æskulýðsstarf sveitarfélaganna á 21. öldinni)*

Til þess að efla áhuga ungs fólks á þátttöku í þjóðfélaginu og að öðlast færni í þjóðfélagslegum málefnum hefur fjölda verkefna verið hrundið af stað. Fulltrúaráð unglinga og önnur lík starfsemi eru mjög mikilvæg. Einnig aðbúnaður nemanda í skólum. Með því að taka þátt og vera með í ákvarðanatöku þar, er talið að unglingar fái innsýn í þjóðfélagið. Skólinn getur einnig tekið þátt í að dreifa þekkingu um netlýðræði, með því að gera það að hluta skólastarfsins. Menntamálaráðuneytið og Alliansi sem eru regnhlífarsamtök allra æskulýðs-samtaka í Finnlandi hafa lagt áherslu á lýðræði í gegnum Netið. Verkefnið gerir unglingum kleift að hafa áhrif á aðstöðu sína og má nota það í skólum og æskulýðsmiðstöðvum.

Dæmi

- ☐ Í sveitarfélaginu okkar skipuleggjum við námskeið þar sem fólk í trúnaðarstörfum og embættismenn ásamt ungu fólki ræða möguleika ungs fólks í byggðum þar sem fólksfækkun er vandamál. Komið hefur verið á fót fulltrúaráðum unglinga og eiga unglingarnir rétt á að sitja fundi þar sem fulltrúaráðin og íþrótt- og æskulýðsnefndirnar koma saman.
- ☐ Í fulltrúaráðum unglinga í okkar sveitarfélagi vinna unglingarnir í verkefnahópum og ræða margvísleg mál eins og almenningssamgöngur, menntun, tómsundir, upplýsingatækni og skipulagsmál.

- Í sveitarfélaginu okkar erum við með „Innsýn í stjórnsýsluna” – daga þar sem börn og unglingar geta komið í heimsókn í ráðhúsið og hitt fólk í ábyrgðastöðum á ýmsum sviðum. Á þann hátt fær ungt fólk vitneskju um hvernig stjórnsýslan vinnur.

Frá rannsóknarsjónarhorni

Í mati á æskulýðsstarfi í Finnlandi er lögð á það áhersla að þátttaka ungs fólks í lýðræðislegri ákvarðanatöku eigi sér mikilvægt þjóðfélagslegt markmið.

„Að fá ungt fólk til þess að taka þátt í ákvarðanatöku varðandi eigin þjóðfélagsshóp er eitt af aðalmarkmiðum þjóðfélagslegs uppeldis.”

*Úr skýrslunni „Det Kommunala Ungdomsarbetet på 2000-talet”
(Æskulýðsstarf sveitarfélaganna á 21. öldinni)*

Í skýrslunni er því slegið föstu að æskulýðsstarfið í sveitarfélögum sé best þegar góð skilyrði eru fyrir hendi til þess að bæta aðstæður ungs fólks og skipuleggja gott æskulýðsstarf. Undirstaða góðrar æskulýðsstefnu er þekking á raunverulegum aðstæðum ungs fólks og geta til að bæta þær og að þeir sem fjalla um og taka ákvarðanir um málefnið nýti sér sérþekkingu sína á öllum sviðum stjórnsýslunnar. Samtök sveitarfélaga í Finnlandi undirstrika í annarri skýrslu mikilvægi þess að æskulýðsstefna sé heildstæð og fjalli um öll málefni.

„Framkvæmd hugmynda og lausn vandamála krefst góðs samstarfs margra ólíkra stofnana. Þarfir ungs fólks verða ekki til innan ákveðins sviðs og ekki er heldur hægt að uppfylla þær innan ramma gamla sviðsskipta kerfisins.”

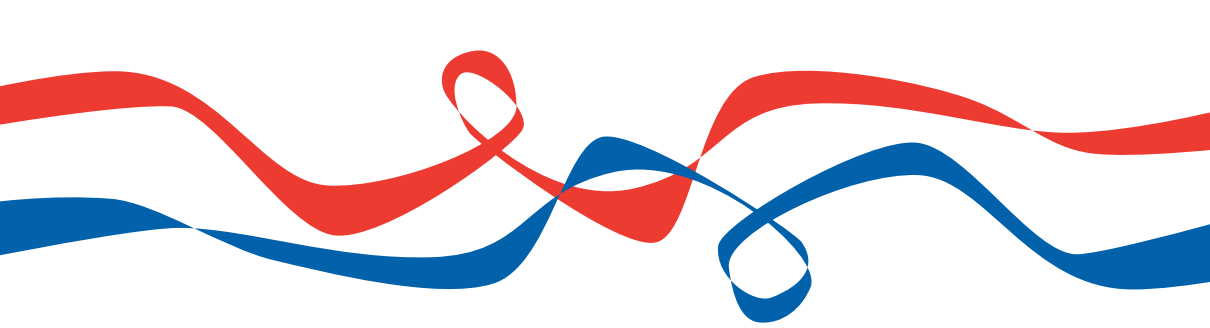
Úr skýrslunni „Tök unga fólksins á þjóðfélagsmálum”

Það er skoðun margra, að þegar samkomulag er um mikilvægi þess að ungt fólk taki þátt í svæðisbundnu lýðræði, þá skipti ekki máli hver á frumkvæðið. Í flestum sveitarfélögum í Finnlandi hefur frumkvæðið komið frá sveitarstjórnarfulltrúum og þá fyrst og fremst frá ungum sveitastjórnarmönnum.

Vísindamenn leggja áherslu á að ungt fólk vinni með eigin fjárhagsáætlun og fái stuðning frá foreldrum, embættismönnum, félagsamtökum, bjarstjórnnum, kennurum, nemendum og æskulýðssamtökum. Fjölmíðlaumfjöllun er einnig talin vera til góðs.

Til umræðu

- Hvers vegna er mikilvægt hvaðan frumkvæðið að áhrifum ungs fólks kemur?
- Hvernig geta fjölmiðlar stuðlað að áhrifum ungs fólks í samfélaginu?

Ísland

Á Íslandi er ekki til stefnuyfirlýsing um heildstæða æskulýðsstefnu sem nær yfir öll svið, fyrir allt landið, líkt og á öðrum Norðurlöndum. Þar með er ekki sagt að á Íslandi sé ekki unnið að æskulýðsmálum og áhrifum ungs fólks. Vægi þess að allir hafi stjórn á eigin lífi og séu þannig ábyrgir fyrir því hvernig þeir taka þátt í samfélaginu er grundvallaratriði þegar rætt er um lýðræði og ungt fólk. Kosningaaldurinn er 18 ár en leitast er við að ungt fólk hefji þátttöku í þjóðfélagsmálum fyrr.

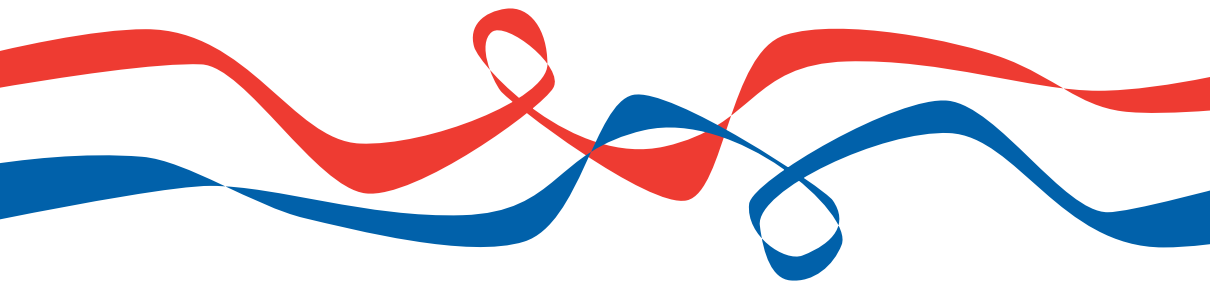
Embætti umboðsmanns barna var stofnað árið 1995 og er umboðsmaðurinn skipaður af forsætisráðherra til fimm ára í senn. Umboðsmaðurinn á að vinna að bættum kjörum barna og gæta hagsmuna þeirra, réttinda og þarfa. Þetta gerir umboðsmaðurinn með því að benda á það sem betur má fara og koma með tillögur um úrbætur. Starf umboðsmannsins beinist bæði að ríki og sveitarfélögum en einnig að einstaklingum og samtökum.

Í Æskulýðsráði ríkisins eru fimm aðilar. Þeir eru valdir af Sambandi íslenskra sveitarfélaga og æskulýðssamtökum landsins. Það er gert á landsfundi æskulýðssamtakanna þar sem kosið er um þá sem tilnefndir eru. Formaður og varaformaður, sem hafa mikla reynslu af starfi innan æskulýðssamtaka, eru skipaðir af ráðherra. Kjörtímabilið er tvö ár.

Sett hefur verið á fót Reykjavíkurráð ungmenna með það fyrir augum að auka þátttöku og áhrif ungs fólks. Meginmarkmiðið er að mennta og þjálfu ungt fólk í lýðræðislegum starfsaðferðum. Eftir ársþjálfun fær unga fólkið skírteini sem sýnir að það hefur náð ákveðinni færni. Markmiðið er að setja ungt fólk og málefni sem skipta ungt fólk máli í brennidepil. Þessi vinna er byggð á Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna og hvítbók Evrópusambandsins frá árinu 2001. Fulltrúar úr Reykjavíkurráði ungmenna eru valdir til starfa á skrifstofu sem síðan leiðbeinir svæðisbundnum ungmenningaráðum í hverju af átta hverfum Reykjavíkur.

Þátttakendur í svæðisbundnu ungmenningaráðunum koma úr nemendaráðum skólanna á hverju svæði. Skrifstofa Reykjavíkurráðs ungmenna tekur þátt í að skipuleggja starf ungmenningaráðanna fyrir næsta ár. Skrifstofan á ekki frumkvæði að málefnum sem rædd eru, en aðstoðar við að koma umræðum í svæðaráðunum af stað. Í upphafi fjallar starfið að mestu um að skýra út fyrir ráðinu í hverju starfið er fólgið og hvaða möguleikar eru fyrir hendi í starfinu. Fulltrúar ráðanna ræða málefnið og taka ákvarðanir með skrifstofuna sem leiðbeinanda. Hvert ungmenningaráð starfar í eitt ár og hefur störf sín á haustin. Hvert ungmenningaráð tilnefnir tvo fulltrúa í Reykjavíkurráð ungmenna.

Ungmenningaráð í hverfum borgarinnar voru fyrst sett á laggirnar árið 2001 og hafa þróast síðan þá. Málefnið sem ungmenningaráðin

ræða eru síðan send áfram í gegnum Reykjavíkurráð ungmenna til viðkomandi ráðamanna.

Þá hafa einnig verið haldnar ráðstefnur og vinnufundir þar sem aðstæður ungs fólks á Íslandi hafa verið ræddar.

Til þess að vekja athygli á starfi ráðsins hafa þátttakendur skrifað greinar sem birtar hafa verið í dagblöðum.

Verkefnið „Fjölmíðlar til árangurs“ hefur verið árangursríkt, sérstaklega þar sem tekist hefur að vekja athygli ráðamanna á getu og þörfum ungs fólks. Einn af þátttakendunum í Reykjavík segir að það besta við ráðið sé að ungt fólk fái málefni til að takast á við og skemmti sér í leiðinni.

„Það besta er að vera hluti af þessum hópi ungs fólks sem reynir að láta hlutina gerast og hefur gaman af því.“

Til umræðu

- ☐ Hve mikilvægt er það að skipuleggja æskulýðsstarfið?
- ☐ Er þörf á ungmennaráðum á landsvísu?

Svíþjóð

Þar til fyrir um tveimur áratugum síðan var æskulýðsstefna í Svíþjóð takmörkuð við skóla, tómstundir og félagslíf. Á síðustu árum hefur stefnan þróast úr því að vera sviðaskipt í heildstæða stefnu sem fjallar um öll málefni.

Einnig hefur afstaðan til ungs fólks breyst – frá því að líta á það sem hlutlausa þiggjendur í það að líta á ungt fólk sem þátttakendur með áhrif á eigin tilveru. Eitt af því sem olli þessu var barnaár Sameinuðu þjóðanna árið 1985. Árið eftir var fyrsti ráðherra málefna ungs fólks skipaður í Svíþjóð. Þá hefur fjöldi stjórnarfrumvarpa markað æskulýðsstefnuna í Svíþjóð.

Árið 2004 kynnti sænska ríkisstjórnin nýtt stjórnarfrumvarp um æskulýðsstefnu „Vald til að velja – réttur til velferðar“. Í frumvarpinu eru tvö meginmarkmið fyrir æskulýðsstefnu á landsvísu:

- Að ungt fólk hafi tryggðan aðgang að velferð.
- Að ungt fólk hafi tryggðan aðgang til valda.

Frumvarpið leggur einnig til að ný aðferð verði notuð við árangursgreiningu. Meginmarkmiðunum á að fylgja eftir innan eftirfarandi fimm lykilþátta: nám og einstaklingsþróun, heilsa og staða með tilliti til áhættu, áhrif og þátttaka, eigin framfærsla og menning og tómstundir.

Svæðisbundinn vettvangur fyrir ungt fólk til þess að taka þátt og hafa áhrif hefur verið til staðar í Svíþjóð frá því á miðjum níunda áratug síðustu aldar. Þessi vettvangur er af ýmsum toga. Algengt samheiti er æskulýðsráð. Annar vettvangur skoðanaskipta milli stjórnvalda og ungs fólks eru ungmennapíng. Það eru eins til tveggja daga fundir sem haldnir eru reglulega þar sem ungt fólk getur komið á framfæri mikilvægum málefnum.

Enn einn vettvangur fyrir skoðanaskipti eru opnir fundir eða umræður. Þeir eru ekki haldnir reglulega eins og ungmennapíngin. Þar ræðir ungt fólk sín á milli og fulltrúar stjórnvalda hlusta á eða þá að ungt fólk og fulltrúar stjórnvalda ræða sín á milli. Mörg sveitarfélög hafa ráðið starfsmenn til þess að vera umboðsmenn eða leiðbeinendur ungs fólks. Markmið þeirra er að styðja við frumkvæði ungs fólks og vera talsmenn þeirra. Sum sveitarfélög framkvæma afleiðingagreiningu. Það þýðir að sveitarfélagið kannar hvort og hvernig stefna sveitarfélagsins tekur tillit til þarfa og skoðana ungs fólks.

Í mörgum sveitarfélögum er gerð framkvæmdaáætlun fyrir æskulýðsstefnuna þar sem sett eru fram markmið varðandi þá æskulýðsstefnu, sem sveitarfélagið ætlar að framfylgja. Framkvæmdaáætlunin getur bæði verið stjórnþæki fyrir starfsemi sveitarfélagsins og stuðningur fyrir unga fólkið. Oft tekur unga fólkið þátt í gerð áætlunarinnar.

Dæmi

- ❑ Í sveitarfélaginu okkar er æskulýðsvettvangur þar sem nemendur frá öllum framhaldsskólum taka þátt. Ungu fólkið fær tækifæri til að ræða málefni sem eru þeim mikilvæg. Fundur er haldinn á hverju ári og eru málefnið rædd við hóp fulltrúa stjórnvalda. Bein skoðanaskipti eru á milli unga fólksins, embættismanna og fólks í trúnaðarstöðum. Þau málefni sem rædd eru, verða síðan aðalverkefni samstarfshóps sem í eru fólk í trúnaðarstöðum, embættismenn, fulltrúar lögreglu, fulltrúar nemendaráða og fulltrúar æskulýðsráða.
- ❑ Æskulýðsráðið í okkar sveitarfélagi heyrir beint undir sveitarstjórnarskrifstofuna, sem gefur málefnum ungs fólks mikið vægi. Í pólitískri stefnumörkun er lögð áhersla á málefni barna og ungs fólks. Á hverju kjörtímabili gefur pólitíski meirihlutinn í sveitarstjórninni út umfangsmikla framkvæmdaáætlun fyrir allt sveitarfélagið. Á hverju ári gera allar nefndir og stjórnir grein fyrir því hvernig unnið hefur verið að málefnum.
- ❑ Í sveitarfélaginu okkar eru haldnar barnaumræður og ungmennafundur á hverju ári þar sem börn og ungt fólk geta rætt málefni sín við fólk í trúnaðarstöðum. Nefndin semur framkvæmdaáætlun þar sem því er lýst hvernig tekið verður tillit til áhrifa barna og ungs fólks. Hvatt skal til svæðisbundinna skólastjórna með fulltrúum nemenda, starfsfólks og foreldra. Berjast verður gegn atvinnuleysi ungs fólks og bygging íbúða fyrir ungt fólk á að vera forgangsverkefni. Próa ber alþjóðleg sambönd sveitarfélagsins fyrir ungt fólk. Áætlunina skal hafa til hliðsjónar þegar viðkomandi nefndir taka ákvarðanir og á hverju ári skal hún endurskoðuð af stjórn málamönnum, embættismönnum, börnum og ungu fólki.

Frá rannsóknarsjónarhorni

Adrienne Sörbom félagsfræðingur, hefur bent á nokkur skilyrði sem þurfa að vera til staðar til þess að ungt fólk geti haft áhrif og fengið raunverulegt vald:

- Til þess að færa ungu fólki raunverulegt vald verður það að taka þátt í ákvarðanatöku.
- Stjórnámálameðferðir verða að vita hve mikið vald þeir eru tilbúnir að gefa frá sér.
- Æskulýðspólitík snýst ekki eingöngu um áhrif. Velferð og áhrif heyra saman.

Adrienne Sörbom undirstrikar einnig mikilvægi þess að ráðamenn skilgreini greinilega og lýsi yfir hvað átt er við með áhrifum ungs fólks. Að öðrum kosti er hætt við að ungt fólk fari að vantreysta stjórn málamönnum.

Hún bendir einnig á, að það verði að vera skýrt skilgreint á hvaða sviðum vettvangurinn á að hafa áhrif, áður en starfið hefst. Fjallar hann um starfsemi fyrir ungt fólk, um þjónustu sem veitt er ungu fólki, eða um rétt ungs fólks til þess að segja sína skoðun á öllum málefnum? Óskýr hlutverk hafa vandamál í för með sér fyrir stjórnmálamenn og embættismenn, en sér í lagi fyrir unga fólkið. Elisabet Edfast-Ljungberg komst að sömu niðurstöðu í úttekt sinni á æskulýðsráðum í sænskum sveitarfélögum.

Til umræðu

- Hvers konar vettvang viljum við hafa fyrir áhrif í okkar sveitarfélagi?
- Hver eru tengsl áhrifa og valds? Hvernig er þetta í okkar sveitarfélagi?
- Á hvaða hátt tengist heilsa og staða með tilliti til áhættu áhrifum meðal ungs fólks? Hvernig er þessu farið í okkar sveitarfélagi?

Lesefni/Ítarefni

Barne- og familiedepartementet (2003) Mer innflytelse til barn og ungdom. Oslo.

Dansk Ungdomsfællesråd (2001) Undersøgelse af kommunernes ungdomspolitik januari 2001. København.

Engelstad, F og Ødegård, G (2003) Ungdom, makt og mening. Makt- og demokratiutredningen 1998–2003. Gyldendal Norsk Forlag AS. Oslo.

Finlands kommunförbund (1999) Ungt grepp om samhällsfrågorna. Helsingfors.

Ljungberg, E (2000) Viljan finns. Svenska Kommunförbundet. Stockholm.

Ljungberg, E och Norling, A (2001) Ungdomsråd – socialisation och revolution på samma gång. SOU 2001:48, bilagor till betänkandet av Kommundemokratikommittén. Stockholm.

Nielsen, J G och Klitgaard, G (2002) Veje til en ungdomspolitik – en inspirationskatalog om kommuners arbejde med unge. Socialministeriet og Undervisningsministeriet. Undervisningsministeriets forlag. København.

Reykjavik Youth Council Empowerment, Introductions on means and Methods of Democracy and Youth Councils in Reykjavik. Reykjavik.

Skimmeli, M (2000) Medvirkning fra barn og unge i lokaldemokratiet. Kartlegging og analyse av barne- og ungdomsråd i norske kommuner. Hovedoppgave i statsvitenskap NTNU. Trondheim.

Sörbom, A (2003) Den goda viljan, en studie av politik i nio kommuner. Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:5. Stockholm.

Undervisningsministeriet, Finlands kommunförbund, Delegationen för ungdomsärenden, Ungdomsforskningsnätet och Allians (2001) Kunnallisen nuorisotyön arviointi, Det kommunala ungdomsarbetet på 2000-talet. Helsingfors.

Undervisningsministeriet (2004) Ungdom i Finland. Helsingfors.

Norrænt æskulýðssamstarf

Bæklingurinn Leiðin til áhrifa er gefinn út af Norrænu æskulýðsnefndinni (NUK). Norræna æskulýðsnefndin er ráðgjafi Norrænu ráðherranefndarinnar í öllum málum sem snúa að börnum og ungu fólki og sinnir einnig samhæfingu á því sviði. NUK hefur á stefnuskrá sinni að börn og ungt fólk geti tekið virkan þátt í norrænu samstarfi óháð bakgrunni og búsetu á Norðurlöndum. Það er einnig verkefni NUK að kynna norrænar rannsóknir á sviði ungs fólks og að samhæfa norrænt samstarf um málefni barna og ungs fólks á evrópskum vettvangi. NUK veitir einnig tvenns konar styrki. Styrki til verkefna og styrki til samvinnu á milli norræna æskulýðssamtaka. Nánari upplýsingar eru á heimasíðu Ciriús: <http://www.cirusonline.dk> undir liðnum "Program och bidrag"/"Nordiska ungdomskommittén". Umsóknir skal fylla út á netinu á: <http://www.cirusonline.dk/visaktivitet.asp?Id=3631&Menu=316>

norden

Norræna ráðherranefndin

Store Strandstræde 18

DK-1255 København K